

חבט חbos"א

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

האופוֹזִיצִיה בְּבָחרֵין וְכִינּוֹן הַיְחִסִּים עִם יִשְׂרָאֵל

מאת: ד"ר דורון יצחקוב

מבט מבס"א מס' 1,765, 30 בספטמבר 2020

תקציר: כינון היחסים הדיפלומטיים בין בחריין לבין ישראל מהווה הישג מרשים הטומן בחובו האדמניות רבות לשינוי במאזן הכוחות האורי. עם זאת, המבנה הדמוגרפי העדין השורר באמירויות מחייב את העוסקים בעשייה הדיפלומטית להכיר היטב את מאزن הכוחות השברירית בין מוסד המלוכה לבין שלל גורמי האופוֹזִיצִיה, שחלקים נתמכים על-ידי איראן.

ההחלטה של בחריין לכונן יחסים מלאים עם ישראל טמונה בחובו האדמניות רבות ובמידה רבה של צדק ניתן לכנותה כבעלת פוטנציאל לשינוי במאזן הכוחות האורי. ברור כי היום האיראני על משטרו של חמד בן עיסא אל-ח'ליפה היוזץ לא מבוטל להרחק זה. נראה כי צעדיה של בחריין נעו, עקב בכך אגדול, עם מהלכי איחוד האמירויות הערביות וההסכם לא היה קורם עור וגידים ללא מתן הקשר מצד אחד סעודיה. אך לאור המבנה הדמוגרפי העדין באמירויות והשפעתה של איראן על גורמי האופוֹזִיצִיה בה ראוי להסתכל על מימוש הקשר הבילטרלי באופן זהיר ומדווד.

המבנה הדמוגרפי בבחירין מציב מתח קבוע בין השαιפה לריבונות מלוכנית אבסולוטית לבין דרישת לריבונות עממית המושמת באמצעות זכות הבחירה, קרי - בין שלטון המיעוט הסורי לבין שאיפת הרוב השיעי להשתלב במערכות השליטון של הממלכה. קוונפליקט פנימי זה הוביל להיווצרות מגוון גורמי אופוֹזִיצִיה הקוראים תיגר על שלטון משפחתי אל-ח'ליפה. יתרה מזאת, הממסד הביטחוני הבהירני אינו חזק די להתמודד מול איום חיזוני (דוגמת איראן) או תסיסה חברתית רחבה היקף, ובעבר נאלץ להסתיע בכוחות סעודיים על מנת להסביר את הסדר במלוכה על כנו.

האופוֹזִיצִיה בבחירין אינה הומוגנית ופועלת בהשראת אנשי דת והוגים המשקפים קשת רחבה של דעות. בין אלה ניתן לזכור את תנועת ג'מעית אל-ופאך, אל-עטני הפועלת בהשראת השיח עיסא אחמד Kassem (השווה כתעת באיראן); התנועה הדמוקרטיבית המתקדמת (המפעילה אף את אגודות הנוער אל-שביבה); תנועת ג'מעית אל-עמל אל-אסלאמי, תנועת אל-תחאלף מן א'ג'ל אל-ג'ומה וריה (הקוואלייציה למען הרפובליקה), וקוואלייצ'ית הנוער של מהפכת 14 בפברואר, שהוגדרה כארגון טרור לאחר מהומות פברואר 2011. לצד כל אלו פועלות גם תנועות מחתרתיות השואבות השראה מאיראן

כדוגמת ארגון חייאלה אל-בחרייני, סראייא אל-אשתר, סראייא אל-מוח'ת, סראייא אל-מקואמה אל-שביה וסראייא אל-קראר.

ההיסטוריה של בחריין רצופה במאבקים בין הממסד השלטוני לבין הרובד האזרחי. חרב כל זאת, במבט לאחר דומה כי דווקא התרבות האזרחים שהחלה בפברואר 2011 הייתה זו ששינתה את שיווי המשקל החברתי בעת האחיזה. ואת עקב התגבשותה של קואלייצית 14 בפברואר שצתה לפופולריות רבה והצליחה לגייס רבים שונים למחאה החברתית. הצלחת הקואלייצה נבעה מנטីיתה לפעולה אקטיבית נטולת רטוריקה ומיכולתה לתאם פעולות מלחאה בבירה ובמרחב הכספי אחד.

מطبع הדברים, המתח החברתי בבריין משמש קרקע פוריה לקידום מנופי השפה ושלל אינטראסים איראניים. שאיפתה של טהראן לביסוס hegemonיה באמצעות מטבח עוצמות "עוצמה רכה" ובאמצעות תמייכה בארגוני אופואיציה וארגוני מיליטנטיים. רק לאחרונה פרסם העיתון אל-באאל אל-חליג' ידעה בדבר סיכול ניסיון פגוע בבריין שתוכנן על-ידי תא טרור בשם סראייא קאסם סולימאני, שפעל בהכוונות משמורות המהפכה. חברי הקבוצה (המסונפים לארגון סראייא אל-אשתר), קיבלו את השרותם בעיראק ותוכננו לפוצץ מתקני ציבור וביטהון בבירה מנאמה. עוד נמסר שירותי הביטחון סיכלו את המזימה בעקבות חשיפת מטען חבלה באזורי אל-בדיע שכoon נגד משלחת זרה שהגיעה לביקור רשמי בבריין.

מנקודת מבטה של הרפובליקה האסלאמית, ההסכם עם ישראל מהוות מכנה כואבת לヨיקרתה. שכן אותה בבריין שלפרקם הוגדרה על-ידי גורמים שונים במהלך המהפכה כטריטוריה איראנית חתמה על הסכם נורמליזציה עם ישראל. עקב כך מיהרו שופרי השלטון המהפקני להציג על חתימת ההסכם בשלל איוםים וגינויים וכינויו כבגידה במאבק הפלסטיני וכווייתור על מסגד אל-אקצא, הנחשב לשילishi בקדושתו באסלאם.

אין ספק שהאיראים יעשו כל מאמץ להסתת הרוחב הבהירני תוך שימוש בגורםיו האופואיציה השואבים השראה מדיניותם. לא בכך היה זה השיח עיסא אחמד קאסם שמיין לגנות את ההסכם והמריץ את אזרחיו בבריין להתנגד לbergerit שלטונו אל-חליפה. (השיח גורש מבחריין ואזרחותו נשללה לאחר שהוגדר על-ידי השלטונות כאיש דת המנצל את מעמדו לטובת אינטראסים זרים, תוך קידום אלימות ופלגנות על רקע עדתי).

הכרת יחסיו הכוחות בין השלטון המלוכני לבין הרובד האזרחי ככלל והאופואיציה בפרט מהוות מפתח לישום נכון ובר קיימת של הקשר הבילטרלי, ואף כאן ראוי ללמידה מלוחי העבר. הייתה זאת איראן המלוכנית שחתירה להידוק הקשרים (בדגש על התחום הביטחוני) עם ישראל החל משליה שננות החמשים של המאה שעברה. ולמרות שהקשר שנטווה שירות אינטראסים הדדיים, הנוכחות הישראלית בטהראן הייתה כה גלויה עד כי שרטה את ח'ומני להסתה פרועה נגד ישראל והשאה.

ח'ומני, שלא הוכר בישראל עד ליוני 1963, הטיף ללא הרף נגד שלטונו השאה תוך שימוש בקשריו עם ישראל כמרכיב בשילוט הלאיטימיות של שלטונו. הוא הרבה לתקוף את הסיווע שהעניקה ישראל למנגנון הביטחון באיראן כנגד את ערכיו האסלאם. הטעות אלו סייעו בידיו (כעבור עשור ומחצה) לשנות את פניה של איראן ולהפכה מבעל ברית לאויב מושבע של ישראל.

מהבחן הדמוגרפי, למרות שהממשל במנאמה נמנע מפרסם סקרי אוכלוסין, ההערכה היא שהאוכלוסייה השיעית בבריין מהוות שבעים עד שבעים אחוזים מהאוכלוסייה הכלכלית. יתרה מזאת, בבריין שורדים איראנים רבים שהגיעו לארכipelג בחיפוש אחר מקורות פרנסיה. גורמים אלו עלולים להוות קרקע פוריה לחתרנות איראנית מתמדת, במטרה להפיל את השלטון ולהחליפו בגין הנאמן

لتפיסת עולםם. עקב כך ראי לבסס את מערך הקשרים באופן הדרגי ופחות גלי על מנת שלא יפגע ביציבות שלטון אל-ח'ליפה.

חתימת ההסכם עם בחריין מהוות הזדמנויות גדולות לשתי המדינות, העולוה יחד עם זאת להוות אתגר ליציבות השלטונית כתוצאה מפעולות גורמי אופאיציה הנתמכים על-ידי איראן. עקב לכך יש להשתיית את היחסים על קשת רחבה של נדבכים תוך הצנעת חשיפתם נוכח רגישות האוכלוסייה. חurf הקربה הגאוגרפית, בחריין אינה זהה לאיחוד האמירויות הערביות ולכך יש לתכנן את הפעולות הדיפלומטיות בנחישות ובריגישות.

* ד"ר דודון יצחקוב הוא חוקי בכיר במכון בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטה בר אילן ומחברו של הספר: "איראן-ישראל 1948-1963: קשייםobiliterim בצל שותפות אינטנסיבית מרחב גאופוליטי משתנה" שיצא לאור בהוצאת מרכז דין באוניברסיטה תל אביב.